

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційну роботу Дичківської Ілони Миколаївни
«Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх вихователів дошкільних
закладів до інноваційної педагогічної діяльності»,
поданої на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Глобалістичні тенденції розвитку суспільства активізували інноваційну парадигму в усіх ланках освітянської теорії та практики. На тлі цього особливого значення набувають питання підготовки педагогічних працівників до інноваційної діяльності. Про це чітко наголошено у Законі України «Про освіту», Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» та інших засадничих нормативних документах останнього часу. Закономірно, що у зоні особливої уваги знаходиться галузь дошкільної освіти як первинної складової системи безперервної освіти в Україні. І це зрозуміло, адже всі ми родом з дитинства. Саме у цей період закладається фундамент майбутнього фахівця-інноватора, на базі якого буде втілювати свої інноваційні задуми середня та професійна освіта. Тож від готовності майбутніх вихователів дошкільних закладів освіти до інноваційної діяльності залежатиме розкриття потенціалу кожної дитини як творчої особистості. Таким чином, підготовка майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної діяльності є, безсумнівно, передовим напрямом розвитку педагогічної науки. Однак на сьогодні недостатньо розроблені наукові підходи до вирішення цього завдання на засадах цілісності. Тож актуальність дослідження, проведеного Ілоною Миколаївною Дичківською, очевидна.

Актуальність представленої дисертаційної роботи підтверджується і тим, що викладені у ній результати було отримано в рамках науково-дослідницької теми кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) імені проф. Т.І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету – «Гуманізація освітнього процесу дошкільних навчальних закладів в контексті інноваційної діяльності»

Про актуальність представленого дослідження свідчить і те, що ним зацікавились багато навчальних закладів України, географія яких доволі широка (м. Рівне, м. Харків, м. Житомир, м. Кременецьк, м. Вінниця, м. Кузнецовськ), що підтверджують відповідні акти впровадження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, сформульованих у дисертаційній роботі І.М. Дичківської, є достатніми та базується на детальному аналізі законодавчих документів; літературних джерел за проблемою; коректно визначених меті, об'єкті, предметі дослідження та постановці його задач; використанні апробованих теоретичних, емпіричних та математичних методів дослідження; критичному аналізі результатів роботи та коректному формулюванні висновків дисертації. Аналіз тексту дисертації дозволяє констатувати, що підхід дисертантки до обраної теми та поставлених завдань наукового пошуку відзначається ґрунтовністю дослідження та високим науково-методичним рівнем.

Обґрунтованість і достовірність результатів дослідження, отриманих при виконанні робіт в рамках дисертації, підтверджено їх широкою апробацією на конференціях, а також публікаціями підручників, навчально-методичних посібників та статей у наукових фахових виданнях. Так, Ілона Миколаївна має біля 60 праць (з них 57 одноосібні), що за кількістю відповідає вимогам до оприлюднення результатів докторського дослідження. Про їх якісний рівень свідчить те, що серед них 3 монографії (дві з яких одноосібні), 2 підручники (з грифом МОН України), 5 навчально-методичних посібників (з них 3 одноосібних), 1 навчальна програма з грифом МОН України, 26 статей у провідних фахових виданнях України, 8 – у зарубіжних періодичних виданнях, 11 – у збірниках матеріалів і тез доповідей на науково-практичних конференціях, семінарах, форумах, 4 – в інших виданнях. Їх аналіз показав, що спрямованість науково-практичних конференцій, характер підручників та посібників, статей дисертантки повною мірою розкривають дослідницьку проблему.

Оцінка найважливіших здобутків представленого дослідження показала їх вагому наукову новизну. Так, І.М. Дичківською *утерше* схарактеризовано теоретичні й методологічні засади підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності. Нею визначено провідну дефініцію дослідження – «готовність майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності»; обґрунтовано й експериментально перевірено науково-методичну систему підготовки цих фахівців до інноваційної педагогічної діяльності, яка передбачає єдність теоретико-практичного та психологічного блоків. Дисертанткою розроблено модель реалізації науково-методичної системи підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності. Ілоною Миколаївною *уточнено* суть основних дефініцій досліджуваної проблеми, підходи науковців щодо визначення феномена «інноваційна педагогічна діяльність»; закономірності й принципи підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності в закладах дошкільної освіти; критерії, показники і рівні сформованості готовності майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності. Завдяки цій роботі *подальшого розвитку* набули вимоги до вихователів дошкільних закладів у контексті реалізації інновацій у дошкільній освіті; зміст, форми, методи формування готовності майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності в умовах внутрішнього і зовнішнього середовищ; сучасні тенденції підготовки цих фахівців до інноваційної педагогічної діяльності в зарубіжній теорії і практиці.

Значною мірою таким результатам сприяла робота І.М. Дичківської з опрацювання джерельної бази, яка склала 762 найменування, з яких 39 – іноземними мовами.

Зміст представленої дисертації відповідає спеціальності. Робота оформлена згідно з вимогами, що пред'являються до докторських дисертацій.

Представлена робота має практичне значення, яке полягає в тому, що науково-методична система підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності рекомендується до впровадження в освітній

процес закладів вищої педагогічної освіти, що здійснюють професійно-педагогічну підготовку майбутніх фахівців дошкільної освіти, для формування їхньої готовності до реалізації освітніх інновацій. Ілона Миколаївна – знаний фахівець, відомий усім науковцям країни та за її межами, у колі уваги яких знаходяться інноваційні підходи до організації навчального процесу. Серед її найбільш вагомих наукових напрацювань, які активно використовуються освітянами, *монографії* (одноосібні – «Підготовка майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності: теорія і методика», «Педагогіка М. Монтессорі: виклики сучасності» та колективна – «Гуманістичне виховання дітей дошкільного віку в контексті інноваційної педагогічної діяльності»); *підручники* («Інноваційні педагогічні технології», *навчально-методичні посібники* «Основи педагогічної інноватики», «Інноваційні педагогічні технології», «Дошкільна педагогіка. Практикум», «Підготовка фахівців з дошкільної освіти за кредитно-модульною системою організації навчального процесу», «Інноваційні педагогічні технології. Практикум»).

Аналіз структури та змісту дисертаційної роботи дозволив зробити наступні висновки. У *вступі* представлено актуальність обраної теми, науково коректно сформульовано мету, об'єкт, предмет і задачі дослідження; показано взаємозв'язок проведених досліджень з науковими програмами, планами і темами, визначено методи дослідницької роботи. Крім того, обґрунтовано наукову новизну отриманих результатів та їх практичне значення; визначено особистий внесок дисертантки у працях, написаних у співавторстві; подано інформацію про апробацію результатів дослідження та публікації за темою дисертації.

У *першому розділі* роботи дисертанткою визначено інноваційні тенденції розвитку освіти в загальноосвітньому й національному вимірах через аналіз філософських, соціологічних, культурологічних, педагогічних, психологічних теорій й концепцій. Нею аргументовано доведено, що сьогодні є нагальною організація спеціальної підготовки вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності. Підґрунтям для подальшого вирішення цієї

проблеми стала обґрунтована І.М. Дичківською сукупність підходів загальнонаукової й конкретнонаукової методології, серед яких системний, синергетичний, особистісно-діяльнісний, компетентнісний, аксіологічний та акмеологічний (с. 46 – 85). Проведене дисертанткою дослідження літературних джерел у цьому аналітичному розділі демонструє її обізнаність у проблемі, показує вміння аналізувати складні, а часом і суперечливі дані.

У *другому розділі* детально проаналізовано основи педагогічної інноватики з метою визначення термінологічного поля дослідження через аналіз дефініцій «нове», «нововведення», «інновація», «новизна», «інноваційний освітній процес» та «інноваційна діяльність» (с. 102 – 143). Заслугує на схвалення таке уважне ставлення дисертантки до понятійно-термінологічного апарату дослідження.

Спираючись на науковий доробок К. Воропаєвої, І. Гавриш, О. Дубасенюк, Н. Клокар, Т. Прищепи та інших, автор слушно зазначає, що готовність до інноваційної діяльності слід розглядати як інтегративне особистісне утворення, що виявляється в діалектичній єдності структурних компонентів й особистісного стану, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами й засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості та рефлексії (с. 150). У ході подальшого наукового пошуку схарактеризовано провідні компоненти цього феномена, до яких було включено мотиваційний (пізнавальний інтерес до освітніх нововведень та особистісно значущий сенс їх застосування), когнітивний (обсяг методологічних, загальнотеоретичних, методичних знань; сформованість гностичних, проектувальних, конструктивних, організаційних, комунікативних умінь; інноваційність мислення), креативний (здатність до створення нового, імпровізації, експромту; відкритість до педагогічних інновацій; нетрадиційний підхід до організації навчально-виховного процесу; розвинена уява) та рефлексивний (сформованість рефлексивної позиції педагога) компонентів, котрі взаємообумовлені та пов'язані між собою. (с. 152 – 160).

Слід дослухатись до думки Ілони Миколаївни про те, що «не завжди і не всюди запровадження нового забезпечує позитивні результати, не кожне нововведення раціональне, виправдане, прогресивне, часто воно дестабілізує функціонування педагогічної системи, створює додаткові труднощі для педагогів і їхніх вихованців (с. 103).

Проведена робота стала підставою для висновку про те, що формування готовності до інноваційної педагогічної діяльності має розпочинатися на етапі фахової підготовки фахівців у закладах вищої педагогічної освіти.

У *третьому розділі* роботи детально описані особливості інноваційної педагогічної діяльності у системі дошкільної освіти. І.М. Дичківською репрезентовані порівняльні характеристики режимів життєдіяльності дошкільних закладів, які слугують орієнтирами в управлінні інноваційними процесами, що дозволяють перевести заклад із традиційного режиму в інноваційний (табл. 3.1, с. 199 – 200). Через ретельний аналіз комплексних освітніх програм нового покоління нашої країни («Малятко», «Дитина», «Дитина у дошкільні роки», «Українське дошкілля», «Я у світі», «Впевнений старт» та інших) та зарубіжних країн («Дитинство», «Розвиток», «Райдуга», «Пролісок», «Світ дошкільняти» та інших), наведених на сторінках 205 – 216, дисертанткою встановлено характерні особливості програм навчання, виховання і розвитку дітей у дошкільних закладах України та за кордоном (табл. 3.3, с. 216 – 218). На цій підставі нею були логічно виокремлені особливості інноваційної педагогічної діяльності у дошкільній освіті. Особливий інтерес представляє зміст і структура інноваційної компетентності педагога, які представлено у табл. 3.5 (с. 234 – 235).

Дисертантка вдало обґрунтовує вимоги до вихователів дошкільних закладів, здатних реалізувати інновації в системі дошкільної освіти, які узагальнює в особистісному, діяльнісному та компетентнісному складниках (с. 236 – 240).

Ілоною Миколаївною проведено порівняльний аналіз підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної діяльності у зарубіжних системах освіти Німеччини, Франції, Швеції, Фінляндії, Британії,

Польщі та інших (с. 240 – 249), який дозволив визначити загальні тенденції та особливості систем професійної підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів за кордоном та урахувати їх у проведеному дослідженні.

У *четвертому розділі* обґрунтовано цілісну, багатокомпонентну науково-методичну систему підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності. Значну увагу приділено принципам її побудови, дотримання яких дозволяє найбільш ефективно формувати в майбутніх вихователів дошкільних закладів готовність до інноваційної діяльності та етапам реалізації цього завдання (с. 278 – 281). На підставі наукового аналізу праць О. Андрєєвої, Л. Козак, О. Козлової, К. Макагон, Л. Петриченко та інших було розроблено модель дослідження, яку схематично наведено на рис. 4.1 (с. 282). Модель структурно охоплює теоретико-цільову, змістовно-технологічну та результативно-оцінну складові, які деталізовано на сторінках 283 – 286. Ваговим науковим внеском є розроблені дисертанткою компоненти готовності майбутнього вихователя дошкільного закладу до інноваційної педагогічної діяльності, які було розподілено на два блоки: теоретико-практичний, до якого віднесли когнітивно-креативний та операційно-діяльнісний компоненти, та психологічний, який вміщує ціннісно-мотиваційний та рефлексивний компоненти, які реалізуються на діагностико-мотиваційному, теоретичному, практичному та рефлексивному етапах (с. 286 – 311). У розділі запропоновано критеріальну базу сформованості готовності до інноваційної діяльності майбутніх педагогів дошкільної освіти, яка включає мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, психолого-рефлексивний критерії, що виявляються на інтуїтивному (низькому), репродуктивно-конструктивному (середньому), пошуково-творчому (високому) рівнях (с. 285 – 286).

У *п'ятому розділі* розкрито загальні питання підготовки, організації та проведення дисертанткою експериментальної роботи, обґрунтовано вибір дослідних критеріїв, висвітлено процес формування готовності майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності, проаналізовано результати педагогічного експерименту.

Експеримент проводився на базі Рівненського державного гуманітарного університету, Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського. В експерименті брали участь дві групи: експериментальна (296 осіб) та контрольна (292 особи). Загалом експериментальною роботою було охоплено 890 студентів закладів вищої педагогічної освіти, 42 викладачі, 34 вихователі дошкільних закладів. Така вибірка є достатньою для проведення дослідження. Слід звернути увагу на широкий спектр діагностичних заходів, які здійснювались за допомогою комплексу взаємодоповнювальних методів.

На формувальному етапі експерименту у піддослідних експериментальних груп, підготовка яких здійснювалась на основі науково-методичної системи дослідження через реалізацію діагностико-мотиваційного, теоретичного та практичного етапів, відбулися статистично значущі зміни у визначенні рівнів готовності до інноваційної педагогічної діяльності. Автор ретельно перевірила достовірність отриманих результатів на основі методів математичної статистики, серед яких критерій Фішера, t-критерій Стьюдента та інші.

Завершують роботу висновки, які впливають зі змісту роботи, є логічними та чітко відповідають завданням дослідження. Дисертантка справедливо зазначає, що здійснена нею теоретико-експериментальна робота не вичерпує досліджувану проблему і вважає доцільним подальше вивчення потенційних можливостей неформальної та інформальної освіти в забезпеченні підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності, пошук дидактичних засобів запровадження інноваційно-компетентнісного підходу у вищу педагогічну освіту та інших напрямів.

Матеріали, подані в додатках, загалом сприяють повноті сприймання основного тексту.

Позитивно очінуючи отримані Ілоною Миколаївною результати, у порядку дискусії наведу деякі зауваження та пропозиції:

1. Дисертанткою слушно виокремлено сукупність підходів загальнонаукової й конкретнонаукової методології, серед яких системний, синергетичний, особистісно-діяльнісний, компетентнісний, аксіологічний та акмеологічний. Хотілось би у подальшому бачити їх більш чітку реалізацію у площині обґрунтування основних положень дослідження, зокрема науково-методичної системи підготовки майбутніх вихователів до інноваційної педагогічної діяльності.

2. Бажано було б більш коректно визначити суперечності дослідження. Слід зауважити й на тому, що суперечність не виникає у разі відсутності певного компонента у діаді, що розглядається як суперечлива.

3. У певних місцях роботи (с. 36, 37) наведено результати опитувань педагогічного контингенту без конкретизації кількості його учасників та місця проведення цієї роботи, що унеможливує формування уявлення про його масштаби.

4. Дисертанткою піднято важливу проблему класифікації нововведень в освітній діяльності та наведено традиційні підходи до вирішення цього питання (сторінки 113 – 116). Ілона Миколаївна вірно відмічає, що класифікація педагогічних нововведень утруднюється з огляду на складність, комплексність і динамічність процесу навчання та виховання. Тож хотілось би бачити саме її підходи до класифікації, що дозволило б систематизувати інновації, кількість яких в освіті стрімко зростає.

5. У третьому розділі роботи дисертантка проводить визначення особливостей інноваційної діяльності у системі вітчизняної дошкільної освіти. Однак, поза її увагою залишились проектні програми роботи цього напрямку освіти останніх років.

6. Автор роботи наводить значний бібліографічний опис до кожного розділу. Але слід було б більш глибоко проаналізувати й дослідження останніх років з теми.

7. У певних місцях роботи наводяться прізвища вчених без посилань на першоджерела (сторінки 199, 202, 204, 221, 278 та інші).

Висловлені вище зауваження не зменшують значущості роботи та не впливають на її загальну високу оцінку.

Висновок. Дисертація «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності» за актуальністю, змістом, науковою новизною та практичним значенням, якістю теоретичних і методичних розробок відповідає рівню дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Вона є цілком завершеним, самостійним науковим дослідженням, результати якого відповідають вимогам до докторських дисертацій п. п. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», що дає підстави для присудження її автору Дичківській Ілоні Миколаївні наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки, методики та
менеджменту освіти
Української інженерно-педагогічної академії

Л.В. Штефан

Підпис засвідчую:

Учений секретар
Української інженерно-педагогічної академії

О.О. Мельниченко

